

УДК 658.152.003.12

**СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ****Филипенко О.М., к.е.н.,
Смокова Л.М.***Харківський державний університет харчування та торгівлі*

Метою статті є обґрунтування системи показників оцінки інвестиційної привабливості підприємств торгівлі на основі узагальнення існуючого методичного досвіду і з урахуванням галузевої специфіки. Досліджено існуючі методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості підприємств, у тому числі торговельних. На основі узагальнення накопиченого досвіду визначено сутність і складові оцінки інвестиційної привабливості підприємств торгівлі. У цьому контексті пропонується оцінку інвестиційної привабливості торговельного підприємства здійснювати на основі комплексного підходу за критеріями господарсько-фінансової, асортиментної і кадрової політики, а також його оптимального розміщення, з позиції конкретного інвестора. Для кожного з визначених критеріїв обґрунтовано ключові індикатори, що мають найбільший вплив на загальний рівень інвестиційної привабливості підприємства і в сукупності складають комплексну систему показників для оцінки інвестиційної привабливості підприємств торгівлі. Запропонована система показників дозволяє оцінювати кожну складову інвестиційної привабливості окремо, а також комплексну загальну інвестиційну привабливість торговельного підприємства.

Ключові слова: система показників, інвестиційна привабливість, оцінка, критерії, підприємство торгівлі.

UDC 658.152.003.12

**SYSTEM OF INDICATORS OF THE ASSESSMENT OF INVESTMENT
APPEAL OF TRADE ENTERPRISES****Fylypenko O.M., Ph.D in Economics,
Smokova L.M.***Kharkiv State University of Food Technology and Trade*

The aim of article is justification of system of indicators of an assessment of investment appeal of trade enterprises on the basis of generalization of the existing methodical experience and taking into account branch specifics. We have studied the existing methodical approaches to the assessment of investment appeal of enterprises, including trade. On the basis of generalization of the accumulated experience the essence and the components of investment appeal of trade enterprises are defined. In this context, it is offered an assessment of investment appeal of the trade enterprise be based on an integrated approach by criteria of economic and financial, assortment and

personnel policy, and also its optimum location, from the position of a concrete investor. For each of the certain criteria the key indicators that have the greatest impact on the overall level of investment appeal of the enterprise are proved, and these indicators in total make up an integrated system of indicators for assessing the investment appeal of trade enterprises. The offered system of indicators allows to estimate each component of investment appeal separately, and also complex general investment appeal of trade enterprise.

Keywords: system of indicators, investment appeal, assessment, criteria, trade enterprise.

Актуальність проблеми. Однією із важливих задач, які стоять перед інвестором, є вибір, як об'єктів інвестування, таких інвестиційних проектів і фінансових інструментів, що мають найпривабливіші перспективи розвитку і дозволяють забезпечити найвищу ефективність інвестицій. Основою такого вибору є оцінка та прогнозування інвестиційної привабливості окремих потенційних об'єктів інвестування.

Проблема залучення інвестицій в умовах розвитку ринкових відносин є одним із найактуальніших завдань для кожного підприємства і особливо для підприємств роздрібної торгівлі. Незаперечним є той факт, що більшість вітчизняних підприємств та їх продукція не є конкурентоспроможними на світовому ринку і потребують кардинального оновлення матеріально-технічної бази, технологій, форм організації управління, підготовки персоналу. Всі ці заходи потребують значних коштів, яких, на жаль, ні на рахунках підприємств, ні в бюджеті держави майже немає. В таких умовах дефіциту коштів завдання залучення інвестиційних ресурсів виходить на перший план життєдіяльності кожного підприємства торгівлі, а можливості реалізації такого завдання визначаються ступенем інвестиційної привабливості об'єкта інвестування.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідивши існуючі методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості підприємств, у тому числі торговельних, ми дійшли висновку, що не існує єдиного розуміння категорії інвестиційної привабливості торговельного підприємства, і відповідно, єдиного методичного підходу до її оцінки. Так, більшість авторів основну увагу приділяють оцінці фінансової складової інвестиційної привабливості підприємства. У своїх роботах до фінансового аспекту інвестиційної привабливості звертаються Бланк І. [1], Дяченко Л. та Каращук О. [2], а також Крейніна М. [3].

Фінансовий аналіз дає змогу оцінити прибутковість підприємства, його конкурентоспроможність, ефективність використання фінансових ресурсів, фінансову стійкість та ділову активність. Він повинен довести інвесторам раціональність вкладення коштів. Розглянуті методики мають схожі риси, але базуються на різних принципах і підходах. Так, системний підхід Ястремської Є. та Строковича А. заснований на поєднанні всіх аспектів оцінки інвестиційної привабливості підприємства [4]; підхід Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій полягає в комплексності оцінки з позиції системності фінансово-економічних показників [5]; комплексний підхід Лисенко Н. враховує вплив на підприємство економічних особливостей галузевого та регіонального розвитку [6]; Бочаров В. пропонує метод, що враховує особливості функціонування акціонерних товариств [7]; метод Яковлєва Ю. оцінює підприємства, що приватизуються [8]; Дяченко Л. та Каращук О., Краснокутська Н. розкрили особливості оцінки торговельного підприємства [2, 9].

Метою роботи є обґрунтування системи показників оцінки інвестиційної привабливості підприємств торгівлі на основі узагальнення існуючого методичного досвіту і з урахуванням галузевої специфіки.

Виклад основного матеріалу. Розглянуті методики побудовані на різних принципах і методах економічного аналізу. Так були використані наступні методи:

1) інтегральна оцінка, яка заснована на присвоєнні числових значень, залежно від вагомості показника. Вказана вагомість є похідною від часу, конкретної політичної, соціальної ситуації, інших факторів;

2) побудова матриці необхідних показників, багатовимірний факторний аналіз та інтегральна оцінка;

3) визначення оптимального набору показників (коефіцієнтів), які дають змогу максимально повно і всебічно проаналізувати діяльність підприємств, і порівняння цих показників для окремих підприємств з усередненими для інформативної вибірки, сформованої за галузевим принципом;

4) детермінований факторний аналіз, який передбачає розрахунок результативних показників (коефіцієнтів), їх угруповання по економічному змісту, обґрунтування отриманих значень та оцінку поточного фінансового стану акціонерного товариства та перспектив його розвитку;

5) рейтингова оцінка фінансового стану підприємств.

Оскільки інвестиційна привабливість це інтегральна характеристика окремих об'єктів інвестування за рядом критеріїв, вважаємо за доцільне, враховувати не тільки фінансову складову, а й інші складові інвестиційної привабливості, що допоможе мати цілісне уявлення про можливості підприємства. Пропонований підхід до оцінки інвестиційної привабливості ґрунтується на комплексному підході, який враховує не тільки фінансову складову, а й кадрову, асортиментну та територіальну привабливість, що допоможе мати цілісне уявлення про можливості підприємства торгівлі.

Результати господарської діяльності залежать передовсім від ефективності використання живої праці – найбільш активного і, власно вирішального фактора діяльності підприємства. Забезпеченість підприємства необхідними трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий професіоналізм, творчий підхід до праці та майстерність сприяють зростанню продуктивності праці, якості послуг та продукції підприємства, що впливають на збільшення обсягів реалізації, а відповідно й на об'єм господарської діяльності, витрати, прибуток та інші фінансово-економічні показники.

Забезпечення найбільш повного задоволення попиту споживачів і необхідного рівня їх обслуговування, створення умов для прибуткової діяльності торговельного підприємства та росту його основних економічних показників в значній мірі залежать від правильності формування асортименту товарів. Формування асортименту створює умови для отримання підприємством необхідного прибутку. Це визначається тим, що рішення стосовно підбору асортименту, обумовлюють обсяг доходів підприємства від торговельної діяльності (в зв'язку з різним рівнем торговельної надбавки на окремі товари), потребу в обіговому капіталі (в зв'язку з різною оборотністю запасів окремих товарів), величину витрат обігу (в зв'язку з різною товарною витратоємкістю товарів) та інші найважливіші господарсько-фінансові показники підприємства.

Територіальне розташування торговельного підприємства має велике значення для отримання бажаного результату. Дія цього фактору обумовлює інтенсивність потоку потенційних покупців підприємства. Чим вища інтенсивність потоку покупців, тим більші обсяги реалізації підприємства, і навпаки. При інших рівних умовах саме фактор

місцезнаходження торговельного підприємства визначає різні обсяги реалізації товарів та послуг. Помилкові рішення з питань вибору місцезнаходження або помилка в виборі спеціалізації можуть негативно відобразитись на кінцевих результатах діяльності підприємства.

Таким чином саме такий комплексний підхід до визначення інвестиційної привабливості торговельного підприємства відображає його специфіку та дає повну інформацію про його діяльність інвесторам для правильного вибору об'єкту інвестування.

На основі вище сказаного можна зазначити, що оцінка інвестиційної привабливості торговельного підприємства – це інтегральна діагностика підприємства за критеріями господарсько-фінансової, асортиментної та кадрової політики, а також його оптимального розміщення, з позиції конкретного інвестора, що бажає отримати необхідний ефект від вкладання коштів.

Кожна з цих складових характеризується рядом показників. Для проведення оцінки необхідно чітко визначити основні показники, що мають найбільший вплив на загальний рівень інвестиційної привабливості підприємства.

В процесі господарсько-фінансового аналізу можуть бути розглянути різні аспекти діяльності фірми. Однак для оцінки її інвестиційної привабливості як об'єкта інвестування пріоритетне значення має аналіз наступних сторін діяльності:

- аналіз основних результатів;
- аналіз ділової активності;
- аналіз ліквідності та платоспроможності;
- аналіз фінансової стабільності.

Основним показником оцінки фінансових результатів господарської діяльності підприємства є прибуток, так як в ньому акумулюються всі доходи, витрати, збитки, узагальнюються результати господарювання. Його одержання є неодмінною умовою розширеного відтворення на підприємстві, зміцнення конкурентноздатності на ринку і забезпечення його самофінансування. Прибуток є одним з джерел стимулювання праці, виробничого та соціального розвитку підприємства, зростанню його майна, власного капіталу тощо.

Однак для оцінки ефективності діяльності торговельного підприємства недостатньо використання показника прибутку, оскільки наявність

прибутку ще не означає, що підприємство працює достатньо ефективно. Абсолютна сума прибутку не дає змоги судити о ступені доходності підприємства. Багато торговельних підприємств, що одержали однакову суму прибутку, мають різні об'єми продажу, різні витрати. Тому для визначення ефективності господарської діяльності, ступеня використання його ресурсів, раціональності здійснених витрат набуло поширення застосування показників відносної прибутковості – рентабельності.

Розрізняють дві групи показників рентабельності як відносних показників, у яких прибуток зіставляється з деякою базою, що характеризує підприємство з одного чи з двох боків – ресурсного або сукупного прибутку у вигляді виторгу реалізації (товарообігу).

Для визначення результативності поточної господарсько-фінансової діяльності підприємства використовують показник ділової активності організації. Ділова активність означає увесь спектр зусиль, спрямованих на просування фірми на ринках продукції, праці, капіталу. Ділова активність комерційної організації виявляється в динамічності її розвитку, досягненні нею поставлених цілей, ефективному використанні економічного потенціалу, розширенні ринків збуту своєї продукції.

Ділова активність характеризується наступними критеріями:

- широта ринків збуту продукції;
- репутація підприємства, що виражається у популярності клієнтів, котрі користуються її продукцією, у стабільності зв'язків із клієнтами тощо;
- рівнем ефективності використання ресурсів підприємства, якістю, надійністю, популярністю продукції, що реалізується.

При цьому використовують відносні показники, які можна поділити на дві групи:

- показники, що характеризують оборотність капіталу, а саме основних, оборотних коштів, дебіторської та кредиторської заборгованості тощо;
- показники, що характеризують тривалість одного обороту: капіталу, запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, та операційного циклу в цілому.

У ринковій економіці, коли можлива ліквідація підприємства у наслідок їх банкрутства важливо оцінювати його фінансовий стан з погляду короткострокової та довгострокової перспективи.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, що в найбільше загальному вигляді характеризують, чи може воно вчасно й у повному обсязі зробити розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами. Короткострокова заборгованість підприємства, уособлена в окремому розділі пасиву балансу, погашається різними способами. Зокрема, забезпеченням такої заборгованості можуть, у принципі, виступати будь-які активи підприємства, у тому числі й позаобігові. Водночас ситуація, коли, приміром, частина основних коштів продається, для того щоб розплатитися за короткостроковими зобов'язаннями, не є нормальною. Саме тому, говорячи про ліквідність і платоспроможність підприємства як характеристики його поточного фінансового стану й оцінюючи, зокрема, його потенційні можливості розплатитися з кредиторами за поточними операціями, цілком логічно порівнювати обігові активи і короткострокові пасиви.

Одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства - стабільність його діяльності з позиції довгострокової перспективи. Діяльність суб'єкта господарювання може бути охарактеризована з різних боків, однак у найбільше загальному випадку її можна подати як сукупність почергових надходжень та витрачань коштів. Частина грошових потоків стосується характеристики діяльності підприємства з позиції короткострокової перспективи, інша частина характеризує цю діяльність у довгостроковому аспекті. Останнє пов'язано, насамперед, із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів.

Оцінку ліквідності та платоспроможності торговельних підприємств проводять за чотирма групами показників:

- абсолютні показники;
- відносні показники, що характеризують рівень забезпеченості активів власними обіговими коштами;
- відносні показники, що характеризують маневровість елементів капіталу;
- відносні показники, що характеризують рівень ліквідності та платоспроможності.

Аналіз фінансової стабільності дає можливість оцінити, наскільки підприємство готове до погашення своїх боргів і відповісти на запитання, наскільки воно є незалежним з фінансового боку, зростає чи зменшується рівень цієї залежності, чи відповідає стан активів і пасивів підприємства завданням його фінансово-господарської діяльності. А також дає можливість оцінити інвестиційний ризик, пов'язаний зі структурою формування інвестиційних ресурсів, виявити оптимальність джерел фінансування поточної діяльності, що склалися на підприємстві.

Аналіз фінансової стабільності проводять також по кільком напрямкам, при яких використовуються наступні показники:

- абсолютні показники, що характеризують джерела формування матеріальних активів;
- відносні показники, що характеризують структуру капіталу за джерелами фінансування;
- відносні показники, що характеризують взаємозв'язок між активами і пасивами балансу.

Наступною складовою інвестиційної привабливості торговельного підприємства є кадрова привабливість, яку також визначають сукупність показників. Всю сукупність показників можна розділити на дві групи:

- аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами;
- аналіз ефективності використання трудових ресурсів.

Фактором успішного розвитку роздрібного товарообігу є забезпеченість трудовими кадрами, правильність встановлення режиму праці, ефективність використання робочого часу, зростання продуктивності праці. Аналіз впливу трудових ресурсів на торговельну діяльність характеризують показники забезпеченості підприємства трудовими ресурсами, укомплектованості штатів продавців, касирів, контролерів, інших працівників. Від руху та стабільності кадрового складу залежить рівень кваліфікації та опиту персоналу підприємства, стабільності господарських процесів, що в свою чергу суттєво впливає на результати діяльності підприємства. Керівництву фірми необхідно мати данні про поточну та перспективну забезпеченість робочого процесу кадрами, про відповідність складу працівників потребам кадрового забезпечення. Розглядаючи рух трудових ресурсів, треба мати на увазі, що часта зміна працівників стримує зростання продуктивності праці.

На кінцеві результати господарської діяльності торговельного підприємства впливає ефективність використання трудових ресурсів. Найважливішим показником ефективності використання трудових ресурсів є продуктивність праці. Від рівня продуктивності праці залежать потреба в кадрах, рівень витрат на оплату праці, витрати обертання, оберненість товарів і в результаті рентабельність роботи. Зростання продуктивності праці дає можливість скоротити витрати праці на одиницю товарообігу, знизити витрати обертання, підвищити рентабельність.

Найбільш розповсюдженим показником продуктивності праці робітників торговельного підприємства є виробок, що визначається середнім розміром товарообігу на одного працівника. Вимірювання продуктивності праці в роздрібній торгівлі в вартісному виразі пов'язано з тим, що працівники магазинів реалізують товари різного асортименту, неоднакової трудомісткості і з різним рівнем роздрібних цін. В цих умовах важко використовувати натуральні показники продуктивності праці, хоча в спеціалізованій продовольчій роздрібній торгівлі (торгівля плодоовочами, хлібом та хлібобулочними виробами тощо) можливе використання й натуральних показників.

Велике значення для оцінки ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві в умовах ринкової економіки має показник рентабельності, що характеризується двома показниками:

- прибутком в розрахунку на одного робітника підприємства;
- прибутком в розрахунку на одиницю витрат, що пов'язані з утримуванням трудових ресурсів.

Таким чином показник рентабельності трудових ресурсів показує ефект від використання працівників підприємства.

В оцінці асортиментної привабливості підприємства торгівлі можна виділити такі пріоритетні напрямки:

- аналіз асортименту і структури продукції;
- аналіз якості продукції;
- аналіз цінової політики.

Суттєвий вплив на результати господарської діяльності має асортимент та структура реалізації продукції. При формуванні асортименту та структури продукції підприємство повинно враховувати попит на дані види продукції і найбільш ефективно використання трудових, фінансових та інших ресурсів, що має підприємство в своєму розпорядженні.

Асортиментний набір підприємства торгівлі повинен передбачати стабільність складу товарів, що забезпечує стабільність отримання прибутку, збільшення об'єму реалізації по одним видам і скорочення по іншим видам продукції призводить до зміни її структури, що впливає на такі економічні показники, як: об'єм реалізації в вартісній оцінці, прибуток, рентабельність. Якщо збільшується питома вага більш дорожчої продукції, то об'єм її реалізації в вартісному виразі зростає, і навпаки. Те ж саме відбувається з розміром прибутку при збільшенні питомої ваги високорентабельної продукції і, відповідно, при зменшенні частки низькорентабельної продукції.

При аналізі товарного асортименту використовуються як абсолютні так і відносні показники. До абсолютних показників відносяться:

- широта асортименту, тобто кількість реалізованих асортиментних груп;
- насиченість асортименту – кількість асортиментних підгруп в асортиментній групі;
- глибина асортименту, тобто кількість асортиментних позицій в кожній асортиментній підгрупі.

В якості відносного показника використовують коефіцієнт стійкості асортименту, що визначає забезпеченість постійного асортименту в торговій залі підприємства.

Якість продукції – запорука виживання та процвітання підприємства. Від якості продукції залежить попит на неї, що в свою чергу впливає на кінцевий результат діяльності підприємства.

Оцінка рівня якості продукції – це сукупність операцій, що включають вибір номенклатури показників якості продукції, що оцінюється, визначення значення цих показників. При цьому рівень та стан якості продукції повинен задовольняти потреби корисності та екологічності продукції для споживачів. Необхідність оцінки та контролю за якістю продукції, що реалізується торговельним підприємством визначаються потребами виживання на ринку, а в деяких випадках, і потребами державних органів, що розробляють пакети стандартів та сертифікації. Додержання підприємством стандартів якості з одного боку приносить йому додаткові витрати, а з іншого є єдиним засобом для ефективної роботи всього підприємства. При аналізі якості використовується методика бальної оцінки, що допомагає отримати значення відносного та комплексного показника якості.

Одним з вагоміших напрямків аналізу є цінова політика підприємства. Ціни забезпечують підприємству обсяги реалізації товарів, запланований прибуток, конкурентоспроможність продукції, попит на неї, а також конкурентоспроможність підприємства на певному сегменті споживчого ринку. Через ціни визначається ефективність діяльності всіх ланок збутової структури підприємства, реалізуються кінцеві комерційні цілі. Цінова політика підприємства полягає в тому, щоб встановлювати ціни і змінювати їх (під впливом ситуації на ринку) таким чином, щоб забезпечити виконання короткострокових та довгострокових цілей.

Специфіка торговельної діяльності, що враховується при аналізі цінової політики підприємства цієї галузі, визначається наступними моментами:

- в підприємствах торгівлі цінова політика носить політоварний характер, тобто вона формується по визначеному асортименту сукупності товарів;
- цінова система носить стабільний характер;
- предметом аналізу цінової політики торговельного підприємства виступає не ціна товару в цілому, а лише один з її елементів – торговельна надбавка (знижка).

Тому при аналізі використовується оцінка рівня середньої ціни реалізації та середнього рівня торговельної надбавки окремих груп товарів.

Враховуючи специфіку торговельного підприємства, що виражається в безпосередньому взаємозв'язку з споживачами, важливим моментом в оцінці інвестиційної привабливості є оцінка територіальної привабливості підприємства. Головний чинник що впливає на кінцеву величину територіальної привабливості це інтенсивність потоку потенційних покупців, що й обумовлює необхідність врахування дії наступних елементів:

- розташування підприємства відносно населеного пункту;
- розташування підприємства відносно транспортних шляхів;
- розташування підприємства відносно конкурентів.

Дія цих факторів очевидна. Потік потенційних покупців в діловому центрі міста більший ніж в так названих «спальних районах», однак в останніх потік має більш стабільний характер. Розвинута система транспортних шляхів забезпечує підприємству додатковий потік покупців, а велика кількість конкурентів навпаки його зменшує.

Для кількісного вимірювання територіальної привабливості використовується такий відносний показник, як коефіцієнт територіальної привабливості підприємства.

Висновки. Таким чином оцінка всієї сукупності вище названих показників допоможе отримати повну інформацію про стан підприємств для визначення рівня їх інвестиційної привабливості. Запропонована система показників дозволяє оцінювати кожен складову інвестиційної привабливості окремо, а також загальну комплексну інвестиційну привабливість торговельного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – Киев: МП «ИТЕМ», 2005. – 448 с.
2. Дядечко Л. Рейтингова оцінка привабливості торговельних підприємств на основі доходу / Л. Дядечко, О. Карашук // Торгівля і ринок України. Тематичний збірник наукових праць з проблем торгівлі і громадського харчування. Випуск 10. Том 3. // Відп. ред. І.В. Сорока. – Донецьк: ДонДНЕТ, 2000. – 300 с.
3. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент: учеб. Пособие / М.Н. Крейнина. – М.: «Дело и Сервис», 2008. – 400 с.
4. Ястремская Е.Н. Стратегическое инвестирование предприятий: монографія / Е.Н. Ястремская, А.В. Строкович. – Харьков: РИО ХГАДТУ, 2009. – 182 с.
5. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. / Агентство з питань запобігання банкрутству // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1998.– №7. – С.18-28.
6. Лысенко Н. Комплексный подход к оценке инвестиционной привлекательности субъекта хозяйствования / Н. Лысенко // Проблемы науки. – 2002. – №6. – С.21-27.
7. Бочаров В.В. Инвестиции: учебное пособие / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2008. – 288 с.
8. Яковлев Ю.В. Аналіз інвестиційної привабливості, що приватизується / Ю.В. Яковлев // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1999. – №8. – С.40-56.
9. Власова Н.О. Інвестиційна привабливість підприємств торгівлі: навч. посіб. / Н.О. Власова, Н.С. Краснокутська. – Харків, 2003. – 152 с.